

A PRAY-GYŰJTEMÉNY JANUS-KÉZIRATA

Pray György gyűjteményével került az Egyetemi Könyvtárba egy kis kézirat, amely Mátyás király, Janus Pannonius és néhány 16. század elejei szerző leveleinek másolatát tartalmazza.¹ A gyűjteményre először Horváth Lórántné hívta föl a figyelmet. Ismertette tartalmát, azonosította a már közölteket, az ismeretlenek szövegét pedig közreadta 1966-ban, az Egyetemi Könyvtár Évkönyvében.² Csapodi Csaba a Janus Pannonius-szöveghagyománnyal foglalkozó könyvében 1981-ben megállapította, hogy az itt található Janus-levelek föltűnő hasonlóságot mutatnak a Sevilla II. kézirattal, mind a válogatás, mind a sorrend tekintetében. Ebből arra a következtetésre jutott, hogy a szöveghagyomány e két kézirat esetében egy közös ősrre megy vissza. Magáról az ún. Pray-kéziratról azt tartotta, hogy ez a „füzetke iskolai célokra, a levelezés fogalmazására készült, mint Janus Pannonius és mások összeírt levélpéldái”.³

A kis füzet ma a Pray-gyűjtemény IX. kötetének 18. darabja. Címe: *Exempla epistolarum Joannis Pannonii et aliorum. 1515.* Borítója, előzéklapja nincs, ezért eredetét, korábbi sorsát visszafelé nyomon követni nem tudjuk. Papírja, a vízjel tanúsága szerint, a Velencében 1499 és 1501 között használatban volt írófelület egy változata.⁴ Az eredeti három folio összehajtva és elvágva ma egy 12 foliós füzetkét alkot. Ebből beírt felület van a 10. rectóig, a 10. versótól a 12. versőig üresen maradt, írása gyakorlott, 16. század eleji kézre vall. A címzetteket nem, csak a levélírókat tünteti föl. Ezt kezdetben díszes, pirossal is kiemelt nagybetűkkel teszi. A 8. folio versójától ezek elmaradnak, és csak a bekezdés jelzi az új levél kezdetét.

Tartalmát tekintve van benne tizennégy levél Mátyás királytól, hat Janus

¹ EEK Coll. Pray. IX/18. *Mátyás király: Magyarország a reneszánsz hajnalán*, kiállítás, ELTE Egyetemi Könyvtár, 2008. máj. 20–jún. 21, katalógus, Bp., 2008, 91–92, 89. kép.

² HORVÁTH Lórántné, *Egy 1515-ös leveleskönyv az Egyetemi Könyvtárban*, EEK Évk., 3(1966), 229–237.

³ CSAPODI Csaba, *A Janus Pannonius-szöveghagyomány*, Bp., 1981, 68, 80–82.

⁴ Charles Moise BRIQUET, *Les filigranes*, Amsterdam etc. 1907, No. 3456 változata.

Pannoniustól, és négy, a 16. század elejéről való, különböző személyektől. Mind a levelek szerzőjének számaránya, mind közéleti súlyuk (14 levél a királytól, és csak 6 Janustól), fölkelte figyelmünket. A cím ugyanis azt ígérte, hogy *Exempla epistolarum Joannis Pannonii et aliorum*, azaz Janus Pannonius és mások leveleit fogjuk kapni. Nem kétséges, hogy az összeállító célja elsősorban Janus Pannonius leveleinek lemásolása volt. Az összeállító a cím végén a munka elkészültének idejéről is tájékoztat. Ez 1515-ben történt.

Hogyan is állt Janus Pannonius írói hagyatékának sorsa 1515-ben? Honnan vehette anyagát füzetünk másolója? Hogy idáig eljussunk, vissza kell mennünk 1472-ig, a költő haláláig. Jól ismert, hogy a király elől menekülő, pártütő Janus jó barátjánál, Ozsvát püspöknél talált menedéket Zágrábban. Hogy kézíratai haláláig vele voltak, azt éppen az ott készült másolatok, a sevillai kódexek tanúsítják. Mindkettőben találkozunk Ozsvát püspök nevével.⁵ De lehetett a költő hagyatékának Zágrábban más gondviselője is. A székeskáptalan nagyprépostja az 1480-as évek közepétől ugyanis Vitéz Mihály volt, az a *nepos*, akihez mint unokaöcshöz Janus egykor verset is írt.⁶ A jó barát püspök is, a rokon nagyprépost is 1499-ben halt meg. Hagyatékának gondozásával a püspök még életében Jalsyth János örkanonokot bízta meg, ami nyilvánvalóan a közöttük lévő bizalmas jó viszonyról tanúskodik. Innen kezdve a történet ismerős. Korábban Gerézdi Rabán próbálkozott, újabban Kasza Péter foglalkozik a máig kibogozhatatlan ügygel, a hagyaték bizonyos pénzbeli részének sorsával.⁷ Az örökhagyó szándéka ellenére ugyanis – így szól a vád – Bakócz érsek is magához ragadott egy részt, és az örkanonok is abból taníttatta Itáliában unokaöccsét, Brodarics Istvánt. Jalsyth börtönbe került, Brodarics tagadott. Az Erdődy-Bakócz vagyon egy részének, amely innen származott volna, még negyven év múlva se tudtak nyomára jönni. Bakócz mindenesetre – és ezt írjuk javára – oltalmába vette az Itáliából hazatérő, meggyanúsított Brodaricsot.

Mai tudomásunk szerint Brodarics István volt az első, aki Janus Pannonius irodalmi hagyatékával, vagy annak egy részével meg akarta ismertetni a tudós világot. Minthogy itáliai tanulmányait zágrábi kanonokként végezte, a főtebb

⁵ CSAPODI, *i. m.*, 32, 38.

⁶ Nagyprépostként említik Zágrábban 1483-tól, 1499 áprilisban halt meg. Sírköve, verses fölirattal a zágrábi székesegyházban volt. J. B. TKALČIĆ, *Monumenta historica lib. reg. civitatis Zagrabiae*, II, Zagrabiae, 1894, 422, 482, 493, 533. – Janus Pannonius verse hozzá: *Michaeli Vitezio nepoti* (Ep. 466 M). Mind a két Zágrábból származó sevillai kódexbe utólag beírva „Johannis Pannonii Vitesii...” Ennek legegyszerűbb magyarázata a rokon Vitéz Mihály jelenléte a káptalan élén.

⁷ GERÉZDI Rabán, *Aldus Manutius magyar barátai*, MKsz, 69(1945), 62–67. Ugyanez: G. R., *Janus Pannoniustól Balassi Bálintig*, Bp., 1968, 228–234; KASZA Péter, *Egy karrier hajnala: Adalékok Brodarics István tanulmányainak és családi viszonyainak kérdéséhez*, Száz, 142(2008), 1187–1208.

elmondottak alapján nem kétséges, hogy volt lehetősége kézbe venni, megismerni, akár az Ozsvát püspök, akár a Vitéz Mihály prépost megőrizte kéziratokat. Először 1505 végén, útban Padovából hazafelé, Velencében akarta átadni Janus *quedam opusculáj*át Aldus Manutiusnak, hogy az kinyomassa. Aldus nem lévén otthon – még hónapokig távol volt Velencétől –, Brodarics egy könyvkereskedőre bízta a kéziratot. Ennek további sorsáról se ő, se mi nem tudunk semmit. Csak hat év múlva, 1512 őszén kérdezősködött felőle Aldusnak írt levelében. Megismételte korábbi szándékát: „decrevi opuscula eius omnino in lucem emitti curare.” Ez – mint írja – nemcsak az ő óhaja, hanem ahogy korábbi ura (*herus meus*) megkereste Aldust ez ügyben, úgy mostani *Dominusa* is jó néven venné a kinyomtatást.⁸

Hogy Brodarics a kiadással kétszer, 1505-ben és 1512-ben is megpróbálkozott, arra egyetlen forrásunk Aldushoz írt levele. Ebben megemlíti, hogy mint támogató akkor is, most is ura áll az ügy mögött. A *herus meus* ill. *dominus meus* személye azért fontos, mert nyilván nem csak eszmei támogatásról volt szó. A kiadás kérdésével foglalkozó meglehetősen nagy irodalom rendre visszatér arra a kérdésre, hogy ki lehetett a háttérben lévő, nyilván tehetős támogató. A körülményeket ismerve az első mecénás csak Bakócz Tamás lehetett. Brodarics – családi címerbővítő oklevelének narrációja szerint is – itáliai tanulmányait követően először Tamás érsek, ekkor már konstantinápolyi pátriárka, udvarába került.⁹ Van is rá okleveles adatunk, hogy 1506-ban az akkor már *decretorum doctor* Brodarics mint jogász kapott megbízást Esztergomban egy szentszéki perben.¹⁰ Más volt a helyzet a levél írásakor, 1512-ben, hiszen Brodarics akkor már Szatmári György pécsi püspök környezetében volt található. Mindebből az következik, hogy a Janus Pannonius-kiadást – amelyről egyébként nem tudjuk, hogy mit tartalmazott volna – mindkét *dominusa*, Bakócz is és Szatmári is támogathatta.

Hogy az 1515-ös kézirat összeállítójához közelebb jussunk, nézzük meg a Janus- és Mátyás-levelek után bemásolt irományokat. Jegyzetekkel ellátott szövegüket a függelékben közlöm, ezért itt csak áttekintést adok róluk.

A törzsszöveg után található első – keltezés nélküli – levél írója Franciscus Albensis.¹¹ Az Albensis név önmagában mindig az erdélyi püspököt jelöli. Gyulafehérvárt a méltóság viselője 1508-tól 1513-ig Perényi Ferenc, 1513-tól pedig Várday Ferenc volt. Melyikük lehetett a levélíró? Várday már nem fiatalon, kancelláriai múlttal, mint királyi kincstartó került át a váci püspökségből az

⁸ Brodarics levelét először közölte: *Analecta*, 30; majd: Pierre NOLHAC, *Les correspondents d'Alde Manuce*, Rome, 1888, 94.

⁹ KUJÁNI Gábor, *Brodarics István levelezése*, TT, 1908, 343.

¹⁰ BÓNIS György, *Szentszéki regeszták*, szerk. BALOGH Elemér, I, Bp., Püski, 1997, Nr. 4014.

¹¹ Lásd Függelék I.

erdélyibe.¹² Perényi viszont egyidős volt a századdal, és csak mint Imre nádor fia juthatott a püspökséghez, amelyet kora miatt legfőbb kormányzóként jegyezhetett. Még 1515-ben sem tudta elérni a nádor apa a pápánál, hogy fia megerősítést nyerjen. Levelünk írójának háta mögött is ott állt mint *pietissimus* és *dulcissimus genitor*, amikor a fiú valamelyik Bakóczot(?) egy ajándékkal fölkereste. A kísérőlevélben ügyesen elhelyezte, hogy ismeri Seneca leveleit és Plinius *Naturalis Historiájának* legalábbis a bevezetését. A küldőhöz és a címzetthez illően utal Pál apostolra is.¹³ Nem kétséges, hogy a levél írója az ifjú Perényi Ferenc, akinek itt egy zsenigéjét láthatjuk. Tíz év múlva a ferrarai Celio Calcagnini levelek sorával magasztalja Perényi írásainak tudományos stílusát és báját.¹⁴ A mohácsi csatát megelőző tanácsülésben – állítólag – ő volt az, aki Brodarics kancellár Rómába küldését javasolta a leendő húszezer vértanú kanonizálásának előkészítésére. Erről maga Brodarics tudósít Mohácsról szóló emlékiratában, ahol az ifjú püspököt kiváló képességűnek mondja, s megemlíti, hogy különösen az írásművészetben nyújtott kiemelkedőt.¹⁵ Levelünk a mohácsi csatában elesett Perényi Ferenc igencsak ifjúkori írásműve.

Második levelünk írója Kajári István.¹⁶ Életét, pályáját ismerjük. 1504-ben a bécsi egyetem hallgatója volt, egy év múlva *baccalaureus* fokozatot nyert. Pápai tanársága után – mint erről 1508-ból való levele tanúskodik – *sublector* volt Győrben (1511), ahol hivatalból fölügyelte a székeskáptalan iskoláját. 1516-tól soproni főesperes volt, 1525-től püspöki vikáriusként említik.¹⁷ Levelét valószínűleg egyházi előljárójához, Bakócz Ferenc győri püspökhöz írta. Személyes beszámoló ez a terjedő pestisjárványról, a haldoklók és halottak között helyén maradó egyházi személytől. A *Dies irae* újra meg újra fölhangzó, minden mást elnémitő gyászzenéjétől kísérve ő követte utolsó útjukon az elhunytakat, amikor már a plébános is haldoklott.

A harmadik szöveg bevezetésnek látszik, amelyet valamilyen tanulóközönség előljárója írt vitatkozásra kitűzött témái elé.¹⁸ A szellemi munka (*intellectualis esuries*) szerinte állandó gyakorlást igényel. Erre ő a reggeli órákat tartja legalkalmasabbnak. Ezt az időpontot ő egy Silius Italicusból, majd egy Claudianusból szabadon idézett verssorral írja körül. Ekkor, amikor a *confraternitas*

¹² BÓNIS György, *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*, Bp., 1971, 318–319.

¹³ SENECA, Ep. 17, 11; PLINIUS, *Naturalis Historia*, Praef. 11; 2Kor 9, 17.

¹⁴ Celio Calcagnini levelei Perényi Ferenc, akkor már váradi püspökhöz 1517–1518-ból = *Analecta nova*, edd. Eugenius ÁBEL, Stephanus HEGEDŰS, Bp., 1903, 78, 81, 83–84, 90, 93.

¹⁵ Stephanus BRODERICUS, *De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach historia verissima*, ed. Petrus KULCSÁR, Bp., 1985 (BSMRA S. N. 6), 147: „festivi ingenii iuvenis et... terso scribendi caractere praeditus.”

¹⁶ Lásd Függelék II.

¹⁷ KÖBLÖS József, *Az egyházi közélet Mátvás és a Jagellók korában*, Bp., 1994, 397–398.

¹⁸ Lásd Függelék III.

már együtt van, a mise után (*acta sacrificia*), lát hozzá a tudós társaság (*erudita Minerve caterva*) az alábbi, *sophismákkal* kísért *questiók* megvitatásához. Ez utóbbiak kéziratunkban nem találhatók. A megőrzött szöveg fogalmazvány lehet, mert új bekezdéssel kétszer is nekifog a témának.

A negyedik levél Kőszegről kelt 1505-ben.¹⁹ Írója panasszal fordul a győri püspökhöz, mert alattvalóit, a szakonyi (Vas vm.) jobbágyokat egyházi átokkal sújtották. Ennek oka az volt, hogy a püspök tisztségviselői a község templomocskája után – a levélíró szerint jogtalanul – bizonyos pénzösszeget akartak behajtani. Minthogy ezt nem sikerült elérniük, kiátkozták a falu népét. A szomorú következmény: a szülés előtt állók az áldozást nélkülözve gyötrődnek, az újszülöttek kereszteleetlenül hálnak meg. A könyörtelen eljárás miatt az öregek az utolsó szentségtől is megfosztva jutnak a pokolba. Mindezek orvoslását kéri a levél számunkra ismeretlen írója, aki a község világi földesura lehetett, ígéri ugyanis, hogy az ügy méltányos elintézéséért a címzett tőle is hasonlót várhat.

A fősorolt négy irományból legalább kettő az iratok kiválasztóját olyan környezetbe utalja, ahol az a korábban a győri püspökhöz írt levelekhez hozzájuthatott, azokról másolatot készíthetett. A győri püspök ekkor – 1495-től egészen 1508 végén bekövetkezett haláláig – Erdődi (más néven Mester) Ferenc volt, Bakócz Tamás testvére.

Ha a 15. és a 16. század fordulóján bárhol az Erdődi-Bakócz névre bukkanunk, akkor egyetlen centrumból, Tamás érsek és kancellár esztergomi udvarából kell elindulnunk. Innen irányította ugyanis a család feje a rokonok népes csapatát a betöltésre vagy cserére váró egyházi javadalmakba. A saktáblán mozgatott játszmának egyik sokat szerepeltetett figurája éppen az érsek testvére, Erdődi (másképpen Mester) Ferenc volt. Ő tartotta például – hol személyesen, hol levelezés útján – a kapcsolatot Velencével.²⁰ Fontos volt ez a kapcsolat, mert a konstantinápolyi pátriárkátuson át innen kaphatott támogatást Bakócz a megcélzott pápai trónhoz. Erdődi Ferenc ismert személy volt Velencében, akit, ha valaki csak átutazott is a városon, szükségesnek tartotta, hogy illendőképen üdvözlje.

A toldaléklevelek tanúsága szerint ebben a körben kell keresnünk a kézirat összeállítóját. Az eddig fölfejtett szálak – Janus Pannonius Zágrábban maradt irodalmi hagyatéka, ennek ottani gondviselői, az onnan induló Brodaries kanonok próbálkozásai valamiféle Janus-mű kiadására Velencében, valamint az ő személyes pályájának itthoni indulása Bakócz Tamás környezetében – itt összefutnak a Pray-kézirat összeállítójának föltételezhető személyével.

A kis gyűjtemény igen jó minőségű papírja – amint erről már esett szó –

¹⁹ Lásd Függelék IV.

²⁰ FRAKNÓI Vilmos, *Erdődi Bakócz Tamás élete*, Bp., 1889, 81–82; SZILÁGYI Loránd, *A magyar királyi kancellária szerepe az államkormányzatban 1458–1526*, Bp., 1930, 86.

Velencében 1499 és 1502 között volt forgalomban.²¹ Ekkor ugyan Brodarics is ott volt, de ilyen papírhoz bárki hozzájuthatott. A kézírás nem az övé. Ezekből az évekből több *missilist* is ismerünk tőle. Valamennyi levél más-más kéz írása.²² Deákjai sűrűn változtak. Kéziratunkban egy levélnél a *Mathias* mellé *Byro*-t illesztett a másoló,²³ ami semmiképpen nem lehet Brodarics botlása.

Ami Brodarics pályájának alakulását illeti, abban teljes az egyetértés a vele foglalkozók között, hogy a változás, Bakócz környezetéből Szatmári udvarába kerülése 1508 vége felé következett be. Éppen akkor, amikor a fent említett Erdődi Mester Ferenc győri püspök meghalt. Kéziratunkba ezután győri eredetű levél már nem került be, jóllehet így több lap is üresen maradt.

Kötetünk, címe szerint, elsősorban Janus Pannonius leveleit ígéri. A filológus elsősorban az érdekli, hogy tartalmaz-e olyan szöveget, amely korábban nem volt ismert. Mivel – amint erről már korábban ugyancsak volt szó – kéziratunk a Sevilla II. kódex elejét követi, újdonsággal nem szolgál.²⁴ A második kérdés az, hogy a szövegahagyomány történetéhez hoz-e újat. Továbbgondolásra érdemes tanulságot igen, például mindjárt az első Janus-levél, amely Ammannati Piccolomini paviai bíboroshoz szól. Janus ebben megköszöni a (nagy)bátyja – a váradi püspökről, Vitéz Jánosról van szó – iránt tanúsított jóindulatát. Kéri továbbá, hogy a királyi követre bízott kérésének adjon helyet, támogassa, mert az az ő és egyháza fontos ügye (*ardua causa*), és egyébként sem *inusitata... nec illiterata*. Az elfogadott szövegahagyomány az utóbbi jelző helyett *illicitat* ad.²⁵ A Pray-kézirat szövegváltozata van a Sevilla II. kéziratban is, tehát a nyilvánvaló hiba egy közös korábbi ősről megy vissza, amely már rontott változatot adott. A Janus-filológia számára ez egy nagyon fontos és tanulságos levél, fennmaradt ugyanis egy párdarabja Vitéz János tollából. Ott ugyanezt a kérdést érintve az *ardua causa... non nova, nec iniusta* szerepel.²⁶ Nem kérdéses, hogy a levél fogalmazója ott is Janus volt. A közös címzett miatt Janus bőven élhetett könnyed latin nyelvtudásával, ezúttal a szinonimák ismeretével.

Van azután további tanulsága is a levelek élére helyezett Ammannati Piccolomininek szóló levélnek. Fennmaradt ugyanis a paviai bíboros válasza.²⁷ Janus levele még II. Pius pápa nagy befolyással bíró bizalmasához szólt. Pius közben meghalt, az utód II. Pál pápa alatt pedig megkezdődött a régi garnitúra leváltása.

²¹ Lásd a 4. jegyzetet.

²² Köszönöm Sölch Miklósnak és Kasza Péternek, hogy a kéziratokat tanulmányozhattam.

²³ f. 7r.

²⁴ CSAPODI, *i. m.*, 82.

²⁵ JANUS, *Poemata*, II, 82.

²⁶ Iohannes VITÉZ de Zredna, *Opera quae supersunt*, ed. Iván BORONKAI, Bp., 1980 (BSMRA S. N. 3), 224.

²⁷ Jacobus PICCOLOMINUS, *Epistolae et commentarii*, Mediolani, 1506, f. 47r–v.

A bíboros erről föltűnő őszinteséggel számol be Janusnak, akit a megszokott és ide illő címézés helyett *doctissime Praesul*nak nevez. Vagy azért, mert egykor maga is Guarino-tanítvány volt, de még inkább azért, mert ismerte Janus irodalmi munkásságát. Már ennek a levélnek a birtokosaként járt azután Rómában Janus, hogy Mátyás király nevében az új pápát köszöntse. Bizonyosnak vehetjük, hogy az irányában nagyon barátságos bíborost is fölkereste. Ammannati ekkor már a közügyektől visszavonultan élt Tiberis-parti otthonában, fogadta humanista barátait, és kiterjedt levelezésének kötetbe gyűjtésével foglalkozott.²⁸ Föltételezésem szerint Janus innen nyerhette az ösztönzést ahhoz, hogy hazatérve pécsi otthonában, az ott föltalálható, akár a király, akár Vitéz nevében írt leveleit kötetbe gyűjtse. Ezért került a gyűjtés egy változatának élére a Sevilla II. kódex és a Pray-kézirat szerint is az Ammannatinak írt levél.

Eddig a Pray-kéziratban található első Janus-levélről volt szó. A kötet azonban nem ezzel kezdődik, hanem egy Mátyás király nevében írottal. II. Pál pápának szól a beszámoló a boszniai háborúról és Jajca fölmentéséről.²⁹ Ezt a levelet a zágrábi hagyományozott sorrendből az összeállító kiemelte és az egész kötet elejére tette. Miért? Valószínűleg azért, mert a terjedelmes iratot a történeteket hitelesen elbeszélő volta és igen szép stílusa erre a helyre érdemesítette. Forrásértékét bizonyítja, hogy az események ismeretét ma is csak innen meríti a történettudomány. Mindaz, amit a Pray-leveleskönyv előzményeiül, az összeállítás, illetve az összeállító térben és korban való megközelítéséről eddig kiderítettünk, éppen e – Janustól származó – beszámoló levéllel kapcsolatban eszünkbe kell hogy juttasson két, ugyancsak magában álló tudósítást. Ismeretes, hogy a gyermek II. Lajos székesfehérvári megkoronázásáról és az azt követő ünnepségekről az igen részletes beszámolót Brodarics Istvánnak köszönhetjük.³⁰ Már volt szó másik, méltán leghíresebb művéről, a mohácsi csatáról szóló valóság-hű leírásáról.³¹

Kötetünk címe után az 1515-ös évszám áll. Aldushoz írt levelének tanúsága szerint Brodarics 1512-ben ismét elővette a Janus-kiadás ügyét. Nem kétséges, hogy ennek ösztönzője az 1512 derekán Bécsben megjelent Guarino-panegyricus volt.³² Közben 1513-ban ugyanezt Bolognában újra megjelentették.³³ 1514-ben Bécsben a versek közül tíz elégiát adtak ki.³⁴ Valószínűnek tartom, hogy ez utóbbi kötet adta az ötletet egy újabb Janus Pannonius-válogatás összeállításá-

²⁸ PÁSZTOR Edith, *Ammannati Piccolomini, Jacopo = Dizionario Biografico degli Italiani*, II, Roma, 1980, 802–803.

²⁹ FRAKNÓI Vilmos, *Mátyás király levelei, Külügyi Osztály*, I, Bp., 1893, 45–50.

³⁰ KIJÁNI, *i. m.*, 259–261.

³¹ BRODARICS, *i. m.*

³² RMK III 177.

³³ RMK III 182.

³⁴ RMK III 188.

hoz. Ezúttal a levelekre esett a választás. 1515 Európában a nagy királytalálkozás éve volt. A lengyel és a magyar király, meg Ausztria, illetve a császárság uralkodója Pozsonyban, majd Bécsben jöttek össze, hogy országaik és családjaik sorsáról döntsenek. Urának, Szatmári Györgynek kíséretében ekkor Brodaries is Bécsben volt. Ha őt tekinthetjük a gyűjtemény összeállítójának, talán azt remélte, hogy ott Janus leveleinek ez a kis kötete nyomdászra talál.

Függelék

I.

EK KRNYO, Coll. Pray IX, 219

Reverendissime domine, domine mihi colendissime. Audivi a maioribus meis fuisse consuetudinem apud Parthos populos, ut nullus unquam vel regem vel principem quempiam salutatum adire presumeret, nisi quid haberet quod loco muneris offerre posset.³⁵ Quem consuetudinem cum alias hec patria nostra cum illis communem habeat, non ausus fui et ego, Eminentissime Princeps Presul, ante verendissimum conspectum tuum vacuis comparere manibus. Nec tanta rusticitate peditus quin aliquid quod mee saltem condicioni conveniret, te enim magnum maiora decent, offerrem. Et ita quidem munusculum istud per quam exiguum tue D. R. tam meo quam pientissimi genitoris mei nomine oblatum offero, ut illo pocius velit animum dantis (qui certe totus syncerus est et tibi addictus) metiri. Quod ipsius muneris magnitudinem vel ut melius dicam tenuitatem, syncerum siquidem et hilarem datorem et deus non respuit,³⁶ qui maior est acceptor mencium quam vel personarum vel munerum. Quandoquidem mola litant salsa qui non habent thura ut ait Plinius.³⁷ Reliquum est Reverendissime domine ut tandem et meipsum et dulcissimum genitorem meum una cum serviciis nostris tibi unice commendem. Dixi etc.

Franciscus Albensis etc.

II.

EK KRNYO, Coll. Pray IX, 220

Salutem cum oracionum suffragiis honorabilis. Religiosissime pater in Christo precolende. Si vales bene est. Ego enim Dei optimi benigni ex clemencia, inter tot et tanta funera que in nos piissimus Deus propter nostra peccata immisit, bene valeo. Fratres autem nostri adhuc, de quibus antea non memini in litteris meis, vivunt et aura fruuntur vitali, licet modo cunctis sit pestifera, multi tamen in civitate nostra peste corruerunt. Rector capelle triduo vitam suam efflavit, et in domino plebano vix spiritus miserimus persistere potuit, ita ut iam ultimus halitus eius expectabatur. Alii infiniti aut morte corruerunt, aut egra

³⁵ „Reges Parthos non potest quisquam salutare sine munere.” SENECA, Ep. 17, 11.

³⁶ „Hilarem enim datorem diligit Deus.” 2Kor 9, 7.

³⁷ „Verum dis lacte rustici multaeque gentes, et mola tantum salsa litant qui non habent tura, nec ulli fuit vitio deos colere quoquo modo posset.” PLINIUS, *i. m.*, Praef. 11.

trahunt corpora. Scholastici mei pene omnes diffugierunt, aut mortui sunt. Eciam foris audio ex ipsis morti occubuisse. Jam eciam Jaurinum invasit et Wesprimii fores pulsata, et in vicinia nostra magnus horror mortis. Jam cessat symphonia non sonat cythara, deest in plateis chorea. Sed terribilissima tuba ecclesie assidue horrenda sonat, et sepius repetitur dies illa videlicet quando celi.³⁸ Tum optime pater interim bene vale, et ora pro nobis ut vivamus, si Deo placet, et sinamus in sanctitate et iustitia omnibus diebus nostris. Ex schola Papiensi in vigilia Sancti Laurentii. 1508.

Stephanus de Kayar etc.

III.

EK KRNyO, Coll. Pray IX, 220-221.

Comptum esse omnibus nemo vel rationis non expers ambigit nihil esse omnium, quo intellectualis esuries tam affatim quam continue perscrutacionis et assidue exercitacionis industria contentetur. Tanto itaque exercicii munere precogitato, non indignum arbitratus sum cras ubi primis fulserunt phetoncia frena ignibus³⁹ atque stata confraternitate acta fuerint sacrificia, has pro subditorum utilitate, cum sophismate annexo examine questiones.

Experientia quidem docente cognovimus exercicium ad acquisitionem doctrine sapientialis et constantiam. Non mediocriter semper profuisse itaque interdum expedit, ad publice disputationis monumenta ascendere et concessalium vicium experienciis variis exerceri. Eapropter crastina luce cum primum lux puniceos detexerit ortus,⁴⁰ et erudita Minerve caterva confraternitate stata peregit sacrificia, has subscriptas cum sophismate annexo pro ampliori exercicii nostri iuvando deo fautum discuciemus quesciones. etc.

IV.

EK KRNyO, Coll. Pray IX, 221.

Reverendissime in Christo pater et domine, domine mihi gracie. Iterum compellor vestre R. humanitati querulose insinuare immanem erga pauperes meos de Zakon gravitatem, qui ob capellam quando ibidem excommunicacionis interdicto graviter tam opprimuntur ut dictu sit miserabile. Pregnantes ipse sacra sine communione patiunt, infantesque illarum sacro non mersi fonte decedunt.

³⁸ „Dies irae, dies illa ... quando ... tuba”. Celanói Tamásnak (1190–1260) tulajdonított himnusz, amely a mai napig része az Egyház temetési liturgiájának.

³⁹ „Post, ubi fulserunt primis Phaetontia frena | ignibus atque sui terris rediere colores.” SILIUS ITALICUS, *Punica*, X, 540–541.

⁴⁰ „Crastina puniceos cum lux detexerit ortus.” CLAUDIANUS, *De raptu Proserpinae*, I, 222.

Et, o heu, tam innocentes anime ingenti gemitu crudeles ad inferos descendunt. Hoc autem ipsum universum malum non vestram puto inferri voluntatem, sed potius a vestris ministris et vicegerentibus qui ampliori avaricie inhiantes florenum ab pauperibus ob nominatam ipsam capellam quotannis exigere volunt, cum tum nec unquam scitum sit exactum aliquem fuisse florenum memorata de capella, et ideo cum iam pauperes mei eum florenum exolvere recusent puniuntur ut super memoravi, quam crudeliter. Ipsi etiam miseri mei cupiunt interim precipue in extremis sacramenta sibi non denegari quo iis ista finaliter ac iuste terminata sit, sed vicegerentes, quicumque sint, ipsi crudelitatem ampliorem exercentes tot animas sacramentorum denegacione nigra sub tartara trudent immites. Quapropter graciose spiritualiter unice princeps presulque sapientissime, velite manu mittere ut a talibus iam tandem cessaretur, nequidem namque tantam immanitatem super pauperes meos in persona Maiestatis regie pati diucius. Si vel amplius consultare me oporteret, certe ego, quod ad vestram gratiam vestraque iura pertinere visum est, de meis subdite semper et integre reddere curavi, nec passus sum quorumque meorum unquam quid vestrorum iurium reddere sed et adhuc vestra humanissima sapientia, me non alium quam benivolentissimum ad omnia vestra semper cognoscet, si modo et pauperes, utrumque iniuria affectos, a talibus exonerare periculis volueritis, quod, sic spero, libentissime facietis. Valetate presul dignissime. Date de Kezezh 1505.

(2008)